

hogy kettőn át imádkozott, aztán a táleszban távozott hazulról...

Többet nem láttuk...

Egyesek azt mondták, elutazott Amerikába, s az Egyesült Államok Külügyminisztériumában dolgozik, mások szerint egy zsidó közösség vezetője Keystonban, megint mások úgy vélik, hogy végtelen hazánkban bolyong, és mindenkit, aki kéri ingyen körülmétél...

Az öreg Slojme ráadásul azt állítja, hogy a Tehuacánban nemrégiben elhunyt Hant multimilliárdos a hajdani vezetőségi tag, Sapiro elvtárs volt, node ezt már senki sem hiszi el neki...

[SEBES KATALIN FORDÍTÁSA]

(Megjelenik az *Utazás Hollywoodba* című orosz emigráns elbeszéléskötetben a TÉKA Kiadó gondozásában)

Bacskai Sándor / BESZÉLGETÉS EGY KIVÁNDORLÓ SZOVJET ZSIDÓVAL

Körülbelül hárommillió szovjet zsidó élte túl a háborút, hogy aztán Sztálin nyugodt körülmények között folytathassa Hitler megzavart, félbehagyott munkáját. Annak a harmincvalahány kivégzett jiddis írónak persze mindegy volt, hogy német volt-e vagy orosz az a pisztoly, aminek a csövét a tarkójához nyomták, a zsidónak mindegy, hogy árja-e vagy sem, aki ujjal mutogat rá az utcán, mindegy, hogy a *Stürmer* röhög-e rajta, vagy a *Krokogyil*, hiszen a „nemzetközi zsidó” is egyaránt vérszomjas, akár a német kisémbere, akár a testvéri arab országokra tenyerel rá szőrös kezével, fogai között tartott törével. Amikor pedig nem lehetett egyszerűen, „kozákosan” elintézni a vitás kérdéseket, mindig ott voltak a Gulág taborai, a zsinagógák bezárt ajtajai, az elbocsátások és a megkülönböztetések. S közben a külvilágnak zsidó politikusokat, zsidó művészeket, zsidó könyvkiadást mutattak, meg egy létező zsidó Paradicsomot, valahol a Távol-Kelet egy mocsaras és maláriás zugában.

Azok a zsidók, akik mindezt átérték, nem akarnak többé ott maradni, és elmennek. A legtöbben a ferihegyi tranzit-várón keresztül, de vannak olyanok is, akik az EL AL gépeivel utaznak. A Kazinczy utcai imateremben találkoztam a Szovjetunió kevés vallásos zsidóinak egy kicsiny csapatával, Iljával, a leningrádi elektromérnökkel, Leával, a héber-angol tanárral és gyermekeikkel, Chaimmal, Ruthal, és Jankellal. Barátságosak voltak és kedvesek. Ilja magától értetődően vállalta, hogy válaszol a kérdéseimre. A beszélgetés fordításában Illés Márta segített.

– *Kérem, meséljen a gyermekkoráról!*

– A negyvenes évek végén egy belorusz kisvárosban születtem, nem messze Minszktól. A szüleim még vallásos környezetben nevelkedtek, de később már nem tartották meg az előírásokat és a törvényeket. Az én gyermekkoromban csak a nagyobb ünnepekről emlékez-

tünk meg, például a peszáhról. Aztán én Leningrádba mentem tanulni, és ott is maradtam. Ott ismertem meg a feleségemet, aki Ukrajnában született, Litvániában járt iskolába, és Németországban is élt, mert a papája katonatiszt volt, és állandóan vándoroltak.

– *Érzett-e gyermek- és ifjúkorában hátrányos megkülönböztetést a származása miatt?*

– Az iskolában nem, ott meglehetősen jó volt, a tanárim soha nem éreztettek ilyet. De a városokban, a forgalmas helyeken és a nagy tereken mindig, folyamatosan. Aztán az egyetemen megintcsak nem, az nyitott légkörű volt. De a gyermekkoromban igen, éreztem. Ebben Oroszország, Ukrajna, Belorusszia egyforma. A Baltikumban, talán az európaibb kultúra miatt jobb, Grúziában pedig jó a zsidók helyzete.

– *Van ezzel kapcsolatban konkrét élménye vagy emléke?*

– Azok nagyon sötét és veszélyes idők voltak, akkoriban volt például a zsidó orvosok elleni per. Nálunk, a mi városunkban ez úgy jelentkezett, hogy bedobálták kövel az ablakainkat, és felgyújtották a zsidók házeit. Ekkor én még kicsi voltam, nagyon keveset értettem az egészből. Gyakran voltak verekedések is, a zsidó gyerekeket gyakran megverték a többiek. Engem a szüleim távol tartottak az ilyenektől, nem engedtek így viselkedni, hogy zsidó létemre verekedésekbe keveredjek. Sokat kellett költöznünk, a szüleim állandóan új munkahelyet kerestek... Sztálin halála után egy kicsit változott a helyzet, a kormányzat részéről csökkent a nyomás. De hogy miben és mennyiben – én gyerekként nem tudtam különbséget tenni.

– *És milyen változások vannak ma?*

– A zsidók helyzete és az, hogy a hatalom milyen esz-közökkel építi fel a viszonyt közte és a zsidóság között, az mindig a politika függvénye. A jelenlegi kormány, a központi hatalom részéről nincs antiszemita megnyilvánulás, hiszen ez nem lenne nekik előnyös, ebből ma semmi jó nem származhatna. Úgy gondolom, hogy az

az antiszemita propaganda, amit bizonyos társadalmi szervezetek és körök folytatnak, mára már túlhaladta önmagát. A hatalom kénytelen nagyon óvatosan kezelni ezt a problémát: egyfelől a zsidóknak sok olyan dolgot megenged, amit azelőtt nagyon sokáig tiltott. Kegyes és jóindulatú a cionizmussal szemben. Az, hogy „zsidó”, most nem jelenik meg bántóan sem a gazdasági, sem a politikai életben, mintha ez a szó nem létezne és soha nem is létezett volna. Másrészt a hatalom óvakodik attól, hogy bárkit is antiszemitanak bélyegezzен. Szóval, a peresztrojka több változást is hozott: lehet vállalni a zsidóságot, szabadon lehet kivándorolni, de újra hódít az antiszemitizmus is. Mindezek erősítik a kivándorlási szándékunkat.

– *Mikor határozták el, hogy kivándorolnak Izraelbe?*

– Régóta terveztük, és körülbelül egy éve határoztuk el. Mi vallásos életet élünk, és úgy gondoljuk, hogy ezt maradéktalanul csak Izraelben tehetjük meg. Nagy nehézségeink voltak ugyanis a gyermekeink vallásos nevelésével kapcsolatban. Egy gyermeknek a zsidó vallást, zsidó szellemet nem lehet megtanítani, azt át kell élni.

– *Kérem, meséljen a szovjetunióbeli zsidó vallásos életről! Van-e még kisvárosi, falusi zsidóság?*

– A falvakban nincsenek, a kisebb városokban vannak zsidók, de vallási élet ott sincs, az a nagyvárosokban szerveződik, ahol sokféle vallási és kulturális irányzat és elkülönülés van. Ez mindenhol így van, nálunk is. A nagyvárosokban, Moszkvában, Leningrádban, Kijevben mindig működtek a zsinagógák. Amennyire én tudom, Leningrádon kívül Moszkvában, Rigában és Kijevben is van mikve, a kijevit nemrég építették. E nagy központokban van sakter is, de azért Moszkvában vannak problémák a kóser hússal, és ilyenkor Leningrádból küldenek húst. Korábban mindezt tiltották. Formálisan most sem engedik, de szemet hunynak felette, így a sakterek működhetnek. Hivatalosan a gyerekeket sem szabad a zsidó vallás törvényeinek szellemében nevelni. S bár ezt a tiltást nem oldották fel, és új rendelkezést még nem bocsátottak ki, valójában a zsidó oktatást minden formájában engedik már. Szervezeteink vannak, hordhatjuk ruháinkat. A tanárok és a sakterek utazhatnak egyik városból a másikba. Egyrészt egyre többet engednek, másrészt alig maradt vallásos zsidó, azok is öregek. Nagyon kevesen tartják be folyamatosan a törvényeket. De azért érdeklődnek sokan és jönnek fiatalok is.

– *Mi a helyzet az ivrit nyelv oktatásával?*

– Azt is szabad már tanítani, mert néhány éve feloldották a tilalmat. Korábban nem szerveződhetek hivatalosan a csoportok, most nagy körök alakulnak. Házaikat, kastélyok termeit bérelik ki, mert rengetegen akarnak tanulni. Az anyagi lehetőségek azonban nem a legjobbak. Leningrádban héber iskola nyílt gyerekeknek, ahol négy-öt éves kortól tizennégy-tizenöt éves korukig oktatják őket. Minden órára több és több gyerek jön, előfordul, hogy egy órán harmincan is vannak. A foglalkozások nemcsak az ivritre korlátozódnak, a zsidó törté-

nelemmel, hagyománnyal, zenével is megismertetik a gyerekeket. A héber oktatás a zsinagógában folyik. Régen ez csak kevés, talán tíz embert érdekelt, most itt is többen vannak. A Baltikum egyes iskoláiban jiddist is tanítanak.

– *Működnek-e a híres ljubavicsi jesivák?*

– Igen. Moszkvában, a város központi, nagy zsinagógájában nyílt az első jesiva. Leningrádban is a nagy zsinagóga fennhatósága alatt folyik az oktatás. Egy évvel ezelőtt a leningrádi főrabbi, Rafael Razalit a családjával együtt hazajött Izraelből a jesivát vezetni. De hát Leningrádban sajnos, ez nem sok embert érdekel.

– *Úgy tudom, hogy a nagyvárosokon kívül Vilniusban, Lvovban és Kisinyovban is alakultak zsidó kulturális egyesületek.*

– Moszkvában kettő, Leningrádban is kettő. Az egyes városokban más és más dolgokkal foglalkoznak. Előadásokat, koncerteket, kirándulásokat szerveznek. Ezek nem vallási jellegűek, ezért gyakran előfordul, hogy olyan időpontra szerveznek programot, amikor a zsidó iskolában tanuló gyerekek egyszerűen nem lehetnek ott. A hallgatóság amúgy is szűk körből kerül ki, de a rossz szervezés miatt még kevesebben vehetnek részt egy-egy rendezvényen.

– *Önök most kivándorolnak Izraelbe. Mit hagytak otthon?*

– Ott hagytuk a lakásunkat és a munkahelyünket. De ez nem nagy gond. A lakásokat esetleg el lehet adni, munkahelyek pedig lesznek ott is. A kivándorlók fő problémája nem ez, hanem a család. Amikor valamelyik családtag nem akar utazni, mert ideköti a munkája, vagy nehéz neki elkezdni egy új helyen, vagy valaki öreg és nem tud menni, akkor nagyon nehéz őket otthon hagyni. A másik kérdés az, hogy engedélyt kell szerezni, és ez sok utánajárásba kerül. Előfordul az is, hogy valaki menne és mehetne is, de nincs rá pénze. Ezekre is van megoldás, mert ha menni akar, eladja mindenét, és legfeljebb csomag nélkül utazik. A Szovjetunióban sok a vegyes házasság, és a kiutazásnak akadályja lehet az is, ha a családban valaki nem zsidó.

– *Ön szerint hányan mennek ki, és milyen jövő vár az otthonmaradókra?*

– Az országban körülbelül 1 200 000 zsidó él, ennek több mint fele adott be kiutazási kérelmet. Hogy mi lesz azokkal, akik nem utazhatnak, azt én pontosan nem tudhatom, de hogy a zsidók teljes értékű vallási életet nem tudnak ott élni, az biztos. Más veszélyt én nem látok, szerintem nem fogják őket bántani.

– *Milyen információik voltak Izraelről?*

– A korábbi években nagyon egyoldalú volt a propaganda: Izrael volt a rossz. Aztán ez mindig aszerint változott, hogy az Izraellel szembenálló országok és a szovjet vezetés között éppen milyen volt a viszony. Mi kevés újságot olvastunk, és rádiót is ritkán hallgattunk, bár tudtuk fogni a külföldi adókat. Az információkat inkább a hozzánk látogató izraeli és amerikai vendégektől szereztük, az utóbbi időben ők is gyakrabban jöhettek.

– Mit várnak Izraeltől?

– Nagyon nehéz elképzelnünk, mi is vár ott ránk, de készek vagyunk a kezdeti nehézségek leküzdésére. Mi megértettük azt, hogy a Tóra az életünk alapja. Csak a Tórára épülő élet az igazi zsidó élet, a törvények nélkül

nincs értelme a zsidóságunknak. A mi feladatunk az, hogy védjük a Tórát, és arra törekszünk, hogy ezt az utat kövesse a világ minden zsidója, akár szovjet, akár izraeli, akár más.

– Köszönjük a beszélgetést, és jó utat kívánunk!

FUX PÁL: KAFKA ILUSZTRÁCIÓ